

**El finançament de la universitat pública: estat del
debat i reptes de futur**

per

Vicente Ortún Rubio
Professor del Departament d'Economia i Empresa

Claustre Extraordinari de la Universitat Pompeu Fabra

Barcelona, 21 de novembre de 2006

Toca parlar del Finançament de les Universitats Públiques. L'esquema de la presentació el dividiré en quatre grans parts. En primer lloc, una de molt general, de plantejar el finançament en funció dels objectius. Una segona en la qual tractaré de garbellar algunes dades sobre la situació a Catalunya del finançament universitari. Una tercera en la qual consideraré les diverses fonts del finançament universitari: la subvenció pública, per despesa corrent i per inversió, les matrícules, les beques, les taxes i també les contribucions privades. I per últim, una quarta, que serà una recapitulació una mica provisional.

L'educació superior, i això és un punt de partida molt important per parlar de finançament, és clarament beneficiosa per a la societat, en els ordres de mercat i de no mercat: democratitza, estimula la participació cívica, millora la cohesió social, augmenta la productivitat d'una societat, fomenta el progrés tecnològic i també beneficia molt els individus, no tan sols per estar ocupats i tenir un sou millor, sinó per tenir millor salut i ser més feliços i saber triar parella millor i tenir una maternitat o una paternitat més responsable i per crear una societat amb confiança, en la societat i en els individus. Hagués preferit ser molt estricte, i establir el finançament a partir d'objectius que em sembla té la universitat, com són:

- el de preparar més i millors ciutadans que assimilïn coneixements pel canvi, especialment científics i enginyers;
- reforçar la recerca i la connexió entre la universitat i l'empresa;
- recolzar la creació d'empreses de base tecnològica, i estimular l'esperit emprenedor entre els estudiants;
- estimular la cohesió social.

He pensat que potser aquests objectius no serien compartits per tothom i he procurat anar a uns objectius una mica més genèrics amb els quals crec que sí que podrem estar tots d'acord. Els objectius més genèrics per als quals s'ha de proveir el finançament universitari són millorar la quantitat —cada cop hi haurà més gent a l'educació superior—, millorar la qualitat d'aquest ensenyament i al mateix temps millorar l'equitat, entesa com a igualtat d'accés, o accés en funció de capacitat. Quantitat i qualitat que s'han d'assolir amb eficiència, però l'eficiència no per raons econòmiques, sinó per un imperatiu ètic. Malbaratar recursos quan hi ha gent que es mor de gana, quan hi ha un escalfament global no és ètic. O sigui, la relació entre els recursos que la societat dóna a la universitat i el que

s'obté ha de ser una relació raonable. Per tant, quantitat i qualitat tan altes com sigui possible en funció dels recursos que rebem.

Parlarem en aquesta primera part una mica de cada una d'aquestes tres coses: de quantitat, de qualitat i d'equitat.

Quantitat: èxit notori. Com això es mesura a l'engròs... Per cert, la major part de les dades internacionals estan tretes de les publicacions que fa l'OCDE cada any. L'OCDE, ja sabeu, va resultar de la reconversió de l'organització que es va crear per a distribuir el Pla Marshall, a Europa, després de la Segona Guerra Mundial; l'OCDE és una de les fonts de dades més interessants per fer comparatives internacionals. Aquí veiem que països com Espanya, que partia d'una situació d'una petita taxa d'universitaris en població, han tingut un salt més espectacular. Actualment, 2004, el 40% de la població de 25 a 34 anys té una titulació universitària i aquesta taxa només és la meitat, el 20%, en la població que té de 34 a 45 anys. En la part de quantitat, segur que s'ha de fer més, però aquí els avenços han estat molt notoris.

En qualitat. Tal com ha dit el vicerector, Josep Eladi Baños, la universitat, tal i com l'entendem ara, és una institució típicament europea. Va néixer fa mil anys a Salamanca o a Bolonya; també va ser Europa la que va introduir la universitat residencial, la universitat entesa com a una comunitat on hi ha professors i deixebles. Comunitat que continuarà sent l'essència de la universitat per molt que avancin les tecnologies de la comunicació i de la informació i per molt que hi hagi espais virtuals. I també va ser Europa la que va introduir la universitat de la recerca (la primera foto és Bolonya, la segona és Cambridge, el Trinity College, la tercera és Humboldt, en el passeig dels Til·lers a Berlín). Humboldt, paradigma de la universitat de recerca té una extraordinària concentració de premis Nobels: Hegel no, perquè no hi havia Nobel llavors, però sí, per exemple, Heisenberg. L'any 1956 s'acaben els Nobels a la Humboldt University, i no va ser per quedar al costat est d'Alemanya.

Què sabem de qualitat? Els rànking normalment no agraden, especialment si no surts bé, però dels rànking que més s'utilitzen, tipus *Times Higher Education Supplement*, veiem que les que dominen són les universitats dels Estats Units. Encara en aquesta classificació del *Times* es colen Cambridge i Oxford i la London School of Economics, que queden bé, la 'Normale Sup' de França també se situa com ho fan autoritaris de dreta i autoritaris d'esquerra: Singapur o Pequín. Però si anem a classificacions, la que més s'esmenta és la de

la universitat Jiao Tong de Xangai: allà veiem clarament que les universitats europees estan molt lluny de les universitats dels Estats Units pel que fa a qualitat. Citant de memòria: la primera universitat d'Espanya que surt, i hi surt cap al lloc 200, és la Universitat de Barcelona. Això no vol dir que en aquesta universitat (la UPF) que és més petita —a la qual aquest tipus de rànking no l'afavoreix— que no hi hagi espais d'excel·lència; per exemple, el Departament d'Economia i Empresa, queda el cinquè d'Europa, gens malament. L'economia no representa més de un 1% de la recerca científica. Per tant, bé en quantitat, no tan bé en qualitat. I és clar, aquí no es tracta d'enganyar, formar gent de quantitat per produir *mileuristes* és decebre la gent. El rendiment de la universitat està en la qualitat, no en la quantitat, no està en el paper del títol, està en les habilitats, en els coneixements, en les aptituds adquirides. I si els estudiants no les adquireixen, se'ls està aixecant la camisa.

Per tant, en qualitat no tan bé i en equitat... De fet, el que diré al respecte ja va ser anticipat tant pel Santi Massons com pel rector i una mica també per la intervenció del vicerector. L'equitat, que seria l'accés als estudis superiors en funció dels mèrits individuals, no s'ha assolit ni a Europa ni als Estats Units. Si busquem algunes dades sobre aquest tema d'equitat, per exemple, de Catalunya, trobem aquesta publicació del DURSI on analitza els estudis dels pares dels que es van inscriure per Internet a l'universitat l'any 2001, i la compara amb l'estructura de la població catalana també segons estudis de la mare. I és clar, aparentment, dóna la impressió que no hi ha especials diferències. Si només ens fixéssim en aquesta taula, podríem deduir que a Catalunya l'accés a la universitat s'ha obert en igualtat de condicions per tothom. Ara bé, si ens fixem en altres dades la situació canvia... A educació hi ha una dada molt bona, els indicadors PISA (Programme for International Student Assessment) de l'OCDE d'avaluació de competències, literàries, matemàtiques, el punt fosc és la mitjana, el rectangle petitó és l'interval de confiança de la dada, i aquí resulta que sortim molt, molt, molt malament, als quinze anys. Quan mirem el percentatge de la gent que acaba l'ensenyament secundari, sortim encara pitjor, i si a això s'afegeixen, dades de l'OCDE, que la probabilitat de fracassar —entenen per fracassar, als quinze anys, estar fora de circulació— és tres vegades (2,9 més alta) en les classes socioeconòmiques baixes que en les classes socioeconòmiques altes... En el context europeu, i aquestes són dades de l'OCDE, aquest 2,9 és un odds rati acceptable, és comparable a l'odds rati de Suècia, Noruega i Finlàndia. És clar, a partir d'aquestes dades, més aviat la deducció seria que no hi ha un accés igualitari a la universitat.

Per dades empíriques, fonamentalment dels Estats Units, però també una mica d'Europa, sabem que on l'Estat obté rendiments més alts de la seva inversió en educació és invertint en els estadis inicials de l'educació, perquè és aquí on s'han de suplir unes habilitats que les famílies de classe socioeconòmica baixa no transmet. O sigui, que l'argument més important per al finançament públic en educació es troba en les etapes prèvies i en classes socioeconòmiques baixes per una cosa òbvia: perquè sense llegir no es va enloc. El rendiment de l'ensenyament en les etapes primeres és un input per al rendiment que tindrà en les etapes successives. A més, hi ha un altre avantatge: des del punt de vista d'intervenció pública, de finançament públic, finançar l'ensenyament en les etapes primeres de les capes socioeconòmiques més baixes no planteja contradiccions entre eficiència i equitat. S'ha de fer per raons d'eficiència perquè és on obtens més rendiments dels teus recursos, i s'ha de fer per raons d'equitat perquè les teves possibilitats d'anar al col·legi i a l'institut i a la universitat no depenguin del lloc i de la classe social en què has nascut. Esmento que l'equitat rellevant és la que s'analitza per classes socials. En aquest país, com que portem trenta anys discutint d'autonomies, l'equitat que sovint més ens preocupa és l'equitat geogràfica, la territorial, entesa com a igualtat d'accés... Alerta perquè quan l'equitat es planteja de manera obsessiva en termes geogràfics, el cost que té en termes d'eficiència és descomunal. És molt raonable dir: jo voldria aquí un hospital en el meu poble. Sí, d'acord, i que hi facin trasplantaments. Molt bé, molt equitatiu. Molt equitatiu? Es matant gent. Fer les coses requereix una escala mínima, si no l'assoleixes mates gent. Això els batlles no ho expliquen. En les universitats pot passar el mateix, aquesta política d'una universitat en cada poble, facultat en cada cantonada, té uns costos en termes d'eficiència descomunals. Perquè curiosament les úniques instal·lacions públiques que no es volen al carrer del veí sinó al carrer propi són les universitats i els centres sanitaris. Alerta amb aquest tipus d'equitat: té uns costos que sovint són socialment inacceptables, per molt que es puguin vendre bé.

Segona part: garbellar algunes dades sobre la nostra situació. La CRUE, que és la Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles, publica cada any un munt d'estadístiques que tenen molta informació però, en general, poc coneixement. I aquí ja trobeu una idea de quin és el finançament privat. Centrem-nos una mica més en Catalunya. A Catalunya, la subvenció pública, tant la que es fa per despeses corrents com la que es fa per despeses de capital, per inversió, està pujant. I òbviament, l'Administració ha fet un esforç importantíssim, i sembla que el continuarà fent. Cobreix el 73% de la despesa

corrent. Les matrícules, en canvi, estan baixant, primer perquè ha baixat el nombre d'alumnes, no a la UPF, però sí a d'altres universitats, i perquè l'augment de les taxes aquestes no ha estat proporcional a l'augment dels costos de la vida. Per tant, les matrícules són gairebé el 19% de la despesa corrent i, en aquest moment, els projectes de recerca i de serveis de transferència de tecnologia, en augment, ja superen, en aquest moment, les matrícules. En un document, d'abril 2006, que ha elaborat la Conferència de Rectors d'universitats catalanes amb la Direcció General d'Universitats, que hi ha molta preocupació per una mena de desequilibri estructural que, segons ells, es deriva de que el augment del capítol 1 va molt per sobre de la pujada de la subvenció pública i això crea una bretxa estructural representada per la línia de color morat. A mi, més que aquest desequilibri estructural, em preocuparia saber si aquest capítol 1 és tan important: a què es dedica? Com s'ocupa el temps? En quines funcions? Quant temps a la universitat? Quant temps fora? Quin és el volum d'excés de capacitat que tenim aquí? Aquesta és la pregunta rellevant? No la bretxa.

Una altra qüestió, el cànon. En aquest mateix document que esmento, de l'ACUP, Associació Catalana d'Universitats Públiques i la Direcció General de Universitats, donen xifres de comptabilitat no del tot ben fetes; no són les que faria l'Oriol Amat, són una altra mena de comptabilitat. I bé, què posen? Despeses i ingressos. Despeses: becaris, Ramón y Cajal, Juan de la Cierva, suport a la recerca, laboratoris, promoció de la recerca, adquisició de documentació... Això són les despeses. I després, ingressos: el cànon, finançament del contracte-programa de recerca... i s'adonen que tenen dèficit. És clar, si tu presentes aquestes dades... Si la universitat fos privada i tu al seu propietari li presentes unes dades dient-li: Escolti! Que aquí té una part del seu negoci que perd calers! Que les despeses són més altes que els ingressos! Què et diria? Tanqui, és clar. S'estima que el dèficit justifica una pujada del cànon. Em sembla que els cànons han d'existir i han de ser importants. Aquí, a la UPF, han pujat al 15%, però perquè no hi hagués aquest dèficit, caldria que pugessin el 40%. Però, és clar, aquesta decisió basada en una comptabilitat mal feta seria equivocada perquè no considera el flux de beneficis i de costos que hi ha entre la recerca i la universitat. Tenir gent que es dedica a la recerca, és el que dóna prestigi a la universitat, és el que reté aquestes persones a la universitat, és el que els dóna també un complement de sou. Tu vols carregar-te això? T'estàs carregant la universitat. Llavors, enfront d'aquesta alternativa tan estrictament comptable, jo diria: i per què no gravem l'absència de recerca i de projectes? Òbviament, com tots els càstigs, com ja sabeu, els càstigs a la vida es

disfressen. Tu, quan fas la declaració de renda, no et pregunten: estàs solter? No tens fills? Doncs, té, recàrrec per no tenir fills. No. Et diuen: desgravació per tenir-ne. Tu vas a comprar un cotxe i mai no et pugen el preu, mai. És que es tractava d'un descompte que tenien el mes passat i aquest mes ja no el tenen. Quan dic castigar, castigar passa per no premiar; de la mateixa forma que es fan les promocions. Hem de buscar un esquema d'incentius que no castigui precisament la part de l'activitat universitària que és més interessant. Alerta amb la temptació fàcil de tirar de les pujades de cànons.

I anem a la tercera part, que és una consideració detallada de les fonts de finançament universitari:

- subvencions públiques,
- taxes,
- beques i préstecs,
- contribucions privades.

Primera, —repeteixo la transparència de l'entrada—, l'educació superior beneficia les societats. Aquest benefici a la societat és més gran que la suma de beneficis individuals. D'alguna forma, si tu estàs educat encomanes unes certes habilitats al teu entorn. No tot és la suma de beneficis individuals, i és precisament aquest rendiment públic el que justifica el finançament públic. I després el rendiment privat justificarà el finançament privat. Què sabem de rendiment públic? Prou coses. La mateixa OCDE disposa d'un munt de xifres, sobre rendiment públic, positiu, important, de l'ensenyament superior. Aquest rendiment públic, repeteixo, és el que justifica el finançament públic, però és clar, el finançament públic és un finançament que s'estableix políticament, és una decisió política i que competeix amb altres assignacions educatives, per exemple, que els nens de dones magrebines aprenguin una mica a escriure, o l'educació d'adults... i competeix amb altres assignacions no educatives però que podem pronosticar clarament que tiraran molt més del pressupost que l'educació universitària, com pot ser l'atenció sanitària o com pot ser l'atenció a la dependència. Competim, per tant, ... no cal ser massa optimista sobre l'evolució d'aquest volum de finançament públic de les universitats, malgrat que, repeteixo, el Govern d'aquí està fent un esforç molt important.

Després, de cara a la Pompeu Fabra, el que importa no és tant el volum total de finançament sinó la seva distribució entre universitats. Hi ha uns paràmetres que em que vénen del 2002 i que s'han reformat el 2005, en els quals s'estableixen una sèrie de criteris

per a les universitats: un finançament uniforme independent de les dimensions; per finançar el rectorat i serveis comuns com la comunicació, siguis universitat gran o petita, tens aquestes despeses. Un altre finançament que anomenen bàsic, que es fa en funció de matrícules, de superfície, de doctorats...; aquest és el gruix del finançament. Un tercer, derivat, molt hàbil, per evitar, per exemple, que els professors contractats no estiguin discriminats i no sigui atractiu per a les universitats reclutar professors contractats i que tothom sigui funcionari, doncs les quotes patronals dels professors contractats estan en aquest volum, en aquest tercer bloc de finançament. Per què? Perquè els funcionaris tenen les seves quotes patronals pagades fora del pressupost de la universitat. Doncs per als laborals, el mateix. I per últim, un finançament que anomenen estratègic per a nous estudis, per als plans pilot, com aquest que ha comentat el vicerector, Josep Eladi Baños al començament. És clar, jo no conec el món aquest del finançament universitari. A mi el que m'ha sorprès és que aquest esquema és molt primitiu. I que sigui primitiu és molt greu, perquè tu a la vida tindràs allò pel que paguis. Si pagues per tenir superfície, tindràs superfície. Si pagues per tenir llicenciats, tindràs llicenciats, encara que no sàpiguen escriure. Però tindràs llicenciats. Fa molts anys que hem descobert com es paga per qualitat. Quants anys? Com a mínim 3600. Al museu del Louvre hi ha una peça, un tros del codi d'Hammurabi, entre les línies 45 i 55, és escriptura cuneïforme, però bé, creieu-me, explica la forma de pagar per qualitat. En aquest cas era pagar per qualitat als metges. Si intervens i l'operació et surt bé, 10 monedes de plata. I si surt malament, et tallem la mà. Naturalment, ja procuraran ells de dir: no, aquest no té indicacions per ser intervingut. Curiosament, també com es fa ara, la quantitat de calers que rebies depenia de la gent a la qual operaves. Si era un rei, si era un militar: 10. Si era d'un ofici: 5. Si era un esclau: 2. Això continua sent bastant veritat ara. El que val depèn del que tinguis. Una mort a la guerra val molt diferent segons siguis dels Estats Units, de Portugal o de Moçambic. Però des d'Hammurabi ho tenim. Per no fer tota l'evolució històrica: aplicacions recents conegudes: la Segona Guerra Mundial. Hi ha moltes innovacions, secrets militars que s'alliberen i als anys 50 s'incorporen a la Ford, la dels cotxes. Hi ha un president que es diu McNamara que comença a pagar per qualitat, per objectius. I a la fàbrica de cotxes funciona esplèndidament. En aquella època la Ford anava molt bé. Però aquest senyor, l'any 62 el fan secretari de Defensa dels Estats Units i porta aquestes idees a la guerra del Vietnam. McNamara l'any 68 va dimitir perquè no estava d'acord amb el president Johnson sobre l'escalada. En aquells moments els Estats Units tenia 50.000 soldats al Vietnam i va arribar a mig milió de soldats i va perdre la guerra amb la retirada del 1975. Què va passar? Doncs

que McNamara va aplicar la mateixa filosofia d'obtenir resultats. Quins eren els resultats? Doncs hem de matar vietcongs. Els vietcongs que estaven amagats sota les bases amb roba dels soldats americans perquè els gossos no els oloessin. I és clar, si a tu et donen incentius per matar gent, encara que després quan tornis a casa no et deixen beure cervesa perquè no tens l'edat legal per beure'n, tu que mataràs: gent gran i forta o petita i baixa i a ser possible nens i dones? Això va donar lloc a Mi-Lai. Si tu t'equivoques en el que estàs incentivant, és desastrós. Però, òbviament, tu aconsegueixes allò pel que pagues. Vols cadàvers? Tindràs cadàvers. Vols qualitat? Tindràs qualitat. Vols superfície? Tindràs superfície. Jo, com sabeu, estic en temes de sanitat. I en sanitat la mesura del producte està molt més desenvolupada que en educació.

Xifra total: el percentatge de finançament públic de l'educació superior... Xifres que tenen molta inèrcia temporal, això no canviarà massa els propers anys. Veieu, Espanya, el 77% que es gasta en educació superior té un finançament coactiu. Comparativament, si et fixes en els asiàtics, que per cert tenen un rendiment escolar i universitari extraordinaris, entre d'altres coses perquè treballen tres mil hores l'any, quan aquí ens passem mig any de vacances, és alt, si es compara amb els Estats Units, és alt. Si et compares amb Canadà, que no està aquí, però és un país de referència, i té un 56% de finançament públic de l'educació superior, també és alt, més alt que el de Regne Unit, però òbviament més baix que el de molts països escandinaus que tenen sistemes universitaris excel·lents. Per tant, rendiment públic, finançament públic. I aquí en finançament públic, més que amb la quantitat, sobre la qual no podem fer massa, podem fer alguna cosa sobre els criteris de distribució d'aquesta quantitat.

Rendiment privat. El rendiment privat existeix. Amb una educació superior la possibilitat d'estar desocupat és més baixa. La possibilitat de tenir un sou més alt, és alta. En fi, també es pot calcular aquest rendiment privat i acostuma a donar xifres per sobre del 10%. Quan són xifres molt, molt altes, està indicant una escassetat transitòria, que ja es resoldrà amb el temps o es resoldrà amb informació o t'està indicant que hi ha problemes d'accés. I a vegades aquests rendiments són excessivament heterogenis. Una excessiva heterogeneïtat indica que possiblement tens graduats que estan molt lluny de les mitjanes. De nou tenim xifres per rendiments privats de l'OCDE per Espanya que dona un 13,8%, encara que la xifra no importa. Perquè encara que l'estudi està prou ben fet, en la mesura que controla el fet que l'educació està influïda per l'entorn socioeconòmic i cultural, no té en compte una

variable molt important, que és la capacitat innata d'un individu, ja que això determina una part molt important dels seus rendiments. En qualsevol cas, el finançament privat l'associa amb taxes universitàries. Com estem? Una altra vegada dades de l'OCDE en dòlars: paritat del poder adquisitiu. O sigui, diners amb què es pot comprar la mateixa cistella de béns i serveis. Hi ha països que no tenen taxes: la República Txeca, Dinamarca, Finlàndia, Islàndia, Noruega, la República Eslovaca i Suècia. I nosaltres estem en aquest segon esglaió per sota amb Àustria, Itàlia, Portugal, Suïssa, amb les dues Bèlgiques, la valona i la flamenca. Com podem tenir alguna postura sobre les taxes? Ens hem d'assemblar més als que no paguen res o als que paguen més? Potser per tenir alguna postura hem de contestar aquestes preguntes:

- Qui està pagant els impostos,
- qui es beneficia de l'ensenyament superior finançat pels impostos? i
- quins efectes té la barra lliure?

Qui paga impostos? Doncs, com ha dit el Santi Massons, a Espanya els impostos són proporcionals, en el millor dels casos. És a dir, el que dediques a impostos és una proporció de la renda... si guanyes 5.000 milions d'euros o si guanyes 5 euros, el percentatge és el mateix, ja sigui el 20, el 25, això vol dir proporcional. Però amb tendència, especialment amb els canvis recents, a ser regressius, que paguin proporcionalment més els que tenen menys perquè pugin anar a la universitat els fills dels acadèmics i dels professionals liberals. Llavors, clar, si els impostos són progressius o són regressius, la nostra situació o judici sobre les taxes és diferent que si són progressius. I no serien menys regressives les taxes? No podríem alliberar amb les taxes finançament per a beques? És cert que als països nòrdics, que són model en moltíssimes coses, i sobretot en compatibilitzar una societat eficient, productiva i dinàmica amb un estat del benestar més consolidat del món, és cert que allí les taxes són gratuïtes, però és que abans han pagat impostos; no és el cas aquí. Qui es beneficia? L'ensenyament universitari no és com la salut pública, no és com que no t'enverinis en sortir al carrer. L'ensenyament universitari no és com l'ensenyament primari, no beneficia tothom, beneficia només, millor dit, fonamentalment, els qui van a la universitat. Què passa si tenim barra lliure? Barra lliure aquí és consumició gratuïta. Quan hi ha consumició gratuïta, hi ha un consum excessiu. És que és dolent? Sí, és dolent. A una societat, com ha dit també la vicerectora, Maria Morràs, no hi ha cost zero; hi pot haver finançament zero, però no cost zero. Si a tu et donen les pomes gratis, utilitzes les pomes per jugar amb elles a futbol. Això és un malbaratament de recursos. Les pomes tenen un

cost social. No té sentit esmerçar pomes per jugar-hi a futbol. Per tant, el consum excessiu és una falta d'ètica. No pots malbaratar recursos. En segon lloc, què passa amb la barra lliure? Que hi ha poca tendència a ser sensible a les preferències i a les necessitats dels estudiants. En canvi, els programes sí que són molt sensibles als interessos dels professors. I això tampoc no acaba de quadrar. Pel que fa al terreny sanitari ho coneixem, ho tenim molt estudiat, documentat, amb noms, exemples. En el terreny educatiu, jo crec que això encara no està fet.

Si es parla de taxes sovint es diu: Contra les taxes.... És que l'educació superior és un dret, per a tothom ha de ser gratuïta... No, no necessàriament. Es tracta que ningú no quedi exclòs per procedència, no que sigui gratuïta. Després diran: escolti, és que això és elitisme, no hi ha espai per a l'elitisme. No, no hi ha espai per a l'elitisme basat en les classes socials, sí que hi ha espai per a l'elitisme basat en l'esforç, en els mèrits. Òbviament, en totes les dimensions de la vida. I la universitat no pot ser una excepció. Això és el que porta a pensar, si ningú no ha de quedar fora per raons socioeconòmiques, en termes de beques i en termes de préstecs.

I aquí entrem en la tercera font de finançament: beques i préstecs. Encara que no es vegi bé, les columnes aquestes indiquen percentatges que es dediquen a beques i altres que es dediquen a préstecs. El percentatge que Espanya dedica a beques és ridícul. I el percentatge que dedica a préstecs és inexistent. Les beques i préstecs solucionen aquest problema. Un cop arribes al final de l'ensenyament secundari obligatori... Doncs sí, d'acord. La renda és només un dels factors condicionants. Però és un factor condicionant. Tu pots necessitar un treball remunerat, tu pots necessitar el que sigui. Per això estan les beques, les beques préstecs, o els préstecs sense més. Alerta!, que les beques haurien de servir no només com a suport de la renda, sinó com a reconeixement del mèrit. I aquestes dues dimensions s'haurien d'analitzar. Veient el que passa amb les beques: no sembla que siguin un suport. Aquestes dades vénen d'una càtedra de la UNESCO sobre educació que té la Politècnica de Catalunya en la qual veiem que la distribució de becaris per decils de renda... Traient el decil més alt de la renda no presenta excessives diferències, no sembla que estigui fent un paper extraordinari això de les beques en la qüestió de redistribuir rendes.

Préstecs. Els préstecs normalment són més importants als països que tenen molta població a la universitat, com Austràlia, Nova Zelanda, Noruega i Suècia, amb excepcions com

Finlàndia i Regne Unit. Finlàndia té la participació universitària més alta del món i no té préstecs. I el Regne Unit està una mica per sota de nosaltres i en canvi sí que té préstecs. De fet, és un dels països que han liderat Europa en aquest tema. Tothom entén els préstecs que estan més de moda, els hipotecaris. Si has de comprar una casa i no tens prou diners, has d'anar al banc, i què passa quan demanes diners per comprar una casa? Que tu saps què és una casa, has viscut sempre en una casa. Saps que normalment no cauen. Saps que augmenten de valor amb el temps. Saps que si les coses van malament sempre et podràs vendre la casa. I saps que tens una garantia perquè amb això el banc et dona un crèdit amb bones condicions. Cap d'aquestes circumstàncies es compleixen amb els préstecs universitaris. Hi ha poca informació, no és com amb la casa, tu no saps ben bé què és Biblioteconomia i Documentació, el títol pot caure, es deprecia sempre i cau a vegades també. No necessàriament augmenta el seu valor amb el temps; més aviat tot el contrari. El títol no es pot vendre, no es pot oferir com a garantia, i amb aquestes condicions un préstec per a estudis tindria molts problemes: manca d'informació, asimetria informativa, selecció de riscos... Per tant, cal que l'Estat intervingui en els temes dels préstecs i doni lloc als préstecs en funció de la renda. Són préstecs que farien l'educació superior gratuïta en el moment d'ús, que és quan ha de ser gratuïta, protegeixen els deutors del risc excessiu, si tu acabes tota la vida de *mileurista* mai no hauràs de tornar aquest préstec, si tu guanyes els cent mil euros del MBA, doncs el tornes, no hi ha cap problema, i facilita l'accés a tothom perquè assegura contra la incapacitat de tornar el préstec. Aquests préstecs a retornar en funció de la renda tenen en compte que la capacitat rellevant no és la que tens en el moment d'estudiar sinó la que tindràs un cop acabis. Cent mil només són, i jo crec que exageren, MBA d'alguna escola de negocis. Però bé, per quedar bé, convé dir xifres d'aquestes, però seixanta mil sí, fàcilment, xifra mitjana.

Aquesta redistribució, que s'introdueix mitjançant els préstecs, és una redistribució que va des dels que actualment són més rics, que paguen taxes, taxes que poden ser diferents segons les universitats (curiosament, hi ha una correlació entre els rànquings de qualitat de les universitats i les matrícules que es paguen) i es distribueixen a més als més pobres futurs, aquells que no retornaran els préstecs.

Contribucions privades. És la quarta i última fons de finançament de les universitats públiques (i les recapitulacions seran curtes). En aquest moment representa només el 15% dels fons destinats a recerca, és molt poca cosa. I aquí ens juguem el futur. Està bé que hi

hagi turistes a la Sagrada Família, geriàtrics. Però un país no pot passar amb cambrers i geriàtrics. Un país, o atreu recerca, o passa a ser un país secundari. I és clar, la ubicació de la recerca es decideix com es decideixen totes les ubicacions: qualitat i preu. I aquí no competim només amb Europa, sinó també amb la Índia, amb Xina, Singapur, òbviament amb els Estats Units... I aquí ens hem d'espavilar, perquè sempre hi haurà finançament públic per a la recerca. Però el pecat del nostre país és que el finançament privat per a recerca és molt petit. I nosaltres tenim part de la culpa. I com a universitats hem d'oferir condicions atractives perquè es localitzi recerca en aquest país. També els hotels, també els geriàtrics. Però de cara a una societat basada en el coneixement, és insuficient. Aquesta transferència en la qual podria participar també el PAS, no és necessàriament exclusiva del PDI, donaria lloc a, per exemple, contractes de prestació de serveis, utilització d'instal·lacions universitàries per homologar, acreditar... contractes de recerca pròpiament dits, cessió de propietat intel·lectual o drets de primera compra, patents, etc., formació continuada, instal·lacions al campus, mecenatge, ex-alumnes. Hi ha moltes fonts que cal explorar i explotar. Això sí, alerta, que té problemes. Les contribucions privades poden provocar curts circuits, que es produeixen quan l'afany de lucre o de benefici per part de la universitat, un departament o un professor interfereix en la consecució de la veritat. Sobre això hi ha molta experiència i també moltes propostes per evitar aquests curts circuits, que, òbviament, passen tant per heteroregulació com per autoregulació de les pròpies universitats.

I per últim, quatre transparències finals de recapitulació. Sembla lògic diversificar les fons de finançament, no renunciar a la millora de l'equitat ni a la disposició a pagar per aconseguir més qualitat i quantitat i utilitzar les quatre fonts: la subvenció pública, les taxes, les beques i préstecs a tornar segons rendes, i les contribucions privades. Ara bé —i aquí canvia una mica la qüestió—, perdem massa temps discutint les quantitats. Normalment, hi ha gent que ho soluciona tot apujant impostos i augmentant la despesa pública. Miri, més important que quant gastem en sanitat, en universitat o en recerca és què fem i com ho fem. Això és l'important, no el quant. No estem en una economia basada en el coneixement? Però si la primera institució basada en el coneixement som nosaltres, una universitat. Estem portant les universitats amb dret administratiu, que va molt bé per organitzar en l'ambaixada de París el còctel per a l'Induráin quan guanyava els *tours*, però no va bé per produir serveis en una societat del coneixement. En una societat del coneixement el recurs humà més important és la gent, i normalment tenen uns coneixements que s'han

d'utilitzar in situ, que han de tenir una capacitat de decisió descentralitzada molt alta i molta autonomia. I això no ho tenim. Estem com si treballessin en una pedrera, tot seqüencial, programat, burocràtic, discutint si, per donar la classe, aixeco primer la mà dreta o l'esquerra. Això no pot ser. Cal molta més flexibilitat i molta més autonomia en com s'estan fent les coses, i aquí hi ha un paper importantíssim per a l'Estat, per a l'Administració catalana, que és establir els incentius correctes, als que porten a la qualitat.

Els incentius tenen tres grans nivells: uns són les regles de joc d'una societat que tenen molta inèrcia temporal però sobre la qual alguna cosa es pot fer. Una altra és on estem treballant? Quin ambient tenim? Públic, privat, lucratiu, no lucratiu... I quin grau de competència hi ha entre les universitats en aquest cas i, per últim, quin és el tipus d'incentius individuals que té la gent? Promoció, estabilitat, prestigi, docència, recerca, sortir al diari. Tot això és el que s'ha de canviar per aconseguir que els incentius portin a la qualitat. Per citar-ne només un: al segon nivell, molt més important que la universitat tingui més autonomia de veritat. Tenir autonomia de veritat és que tu facis el que vulguis. Però després et tallen el coll o vas a la presó. Tenir autonomia per remenar cireres i després no passar comptes... Això no és autonomia. Autonomia és jugar-se el coll, la presó, el prestigi...

I a part d'aquestes organitzacions una mica més flexibles és més important encara que hi hagi competència entre les universitats, competència basada en la qualitat. La competència no té res a veure amb el mercat. La competència és el que sempre por recomanar-se als inspectors de l'Agència Tributària, que és un monopoli, per evitar la corrupció. Es compara el que està recaptant un amb el que està recaptant un altre en funció de les bases imposables. No necessita mercat la competència. Què passa si no tens competència? Si tu tens la vida assegurada com a persona o com a organització, no innoves, no t'espaviles. La innovació es filla de la necessitat. Si no hi ha necessitat, per què m'haig de preocupar? La competència pot ser estructural o millor pot estar basada en processos i a ser possible en resultats, millor encara.

Hi ha, i aquesta serà l'última transparència, el què, el com i el finançament. D'aquí a uns anys ho veurem en estadístiques com aquesta. La universitat catalana anirà bé si la nostra quota d'estudiants que vénen de fora va augmentant. Ser competitiu és ser capaç de produir serveis tant aquí dintre com fora. Si nosaltres anem cap enrere, cap enrere...

tindrem un avantatge, que no ens n'adonarem, aquí fa bon temps, diuen que es menja bé... I si no viatgem molt no ens adonarem... Si viatges, d'aquí a l'aeroport hi ha 14 km, es triga 70 min en transport públic. És clar, un que arribi a Xangai, de l'aeroport a Xangai hi ha 42 km, tres vegades més, i es triga 7 min. Velocitat punta 431 km/h, rati de 30 a 1. Solució: no viatgis. No t'assabentaràs de la teva pèrdua de qualitat, de competitivitat. Però si no volem renunciar a viatjar i a no perdre posició relativa al món, les universitats necessiten un sacseig que va més enllà del finançament, que passa per més autonomia, per més competència, per més responsabilitat. Malgrat la qual cosa, una diversificació del finançament en les línies apuntades crec que pot ajudar. I això és el que he entès d'algunes lectures que he pogut fer en algun cap de setmana. Gràcies.